

# ARAP BAHARI DÖNÜŐÜRKEN TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA SÜREKLİLİK VE DEĞİŐİŐİM

Türk diő politikası Arap Baharı'nın ilk dönemindeki angajman siyaseti kapsamında formüle edilmekte ve politikadaki değişiklikler bir kırılmadan ziyade süreklilik içerisinde hayata geçirilmektedir.

**Őaban KARDAŐ**

Ortadoğu'daki değişim dalgası Türk diő politikası için fırsatlar kadar meydan okumaları da beraberinde getirdi. Arap ayaklanmalarını demokratik taleplerin tetiklediği halk hareketleri olarak okuyan Ankara, aktif bir angajman siyaseti ile bunları destekleme yoluna gitti. Gösterilerin yaşandığı ülkelerde demokratik değişim çağırısı yaparken, geçiő sürecine giren ülkelerde ise yeni yönetimlerle yakın diyalogu sürdürerek dönüşümün sancılarını azaltmayı ve istikrarlı bir bölgesel düzenin oluşumuna katkıda bulunmayı tercih etti. Bunun sonucunda Tunus, Mısır ve Libya gibi geçiő sürecindeki ülkelerle artan etkileşimler ve bölgede kazanılan yeni konum, Arap Baharı'nın ilk döneminde Türkiye'nin önünde açılan yeni fırsat alanlarının habercisi idi. Ne var ki, Suriye'nin iç savaő sarmalına sürüklenmesiyle birlikte re-

jimin ayakta kalması ve Mısır'da yaşanan darbe sonrasında eski rejim unsurlarının yeniden güç kazanması, bölgede Ankara'nın karşı karşıya kaldığı meydan okumaları öne çıkarırken, Türk diő politikasına yönelik eleştirilerin de artmasına neden oldu.

Arap Baharı'nın girdiği zorlu evrede Türk diő politikasında da yeni arayışlar gündeme geldi. Aynı süreçte Irak ve İran'la farklı konularda yaşanan ayrışmalar, diő politikanın gidişatına dair yapılan tartışmayı daha da derinleşmiştir. Bu süreçte, dönemsel olarak ikili ilişkilerde bazen tıkanma veya kriz havasının ortaya çıkmıő olması, Ortadoğu politikasının köklü bir revizyona ihtiyacı olduğu argümanlarına yol açmıştır. Bölgenin içinden geçtiği yapısal dönüşüm, mevcut güç dengelerinin altüst oluşu ve bölgesel ve uluslararası aktörlerin pozisyonlarındaki kaymalarla birlikte ele alındığında,

Türkiye bölgedeki bazı ilişkilerini veya önceliklerini yeniden tanımlama yoluna gitmiştir. Fakat yine de, Türk diő politikası Arap Baharı'nın ilk dönemindeki angajman siyaseti kapsamında formüle edilmekte ve politikadaki değişiklikler bir kırılmadan ziyade süreklilik içerisinde hayata geçirilmektedir.

## Dönüşümün Meydan Okumaları

Suriye'deki iç savaşın, komşu ülkelere yansımalarıyla birlikte düşünüldüğünde, bölgede daha istikrarsız bir döneme kapı araldığı konusunda yaygın bir uzlaőı vardır. Suriye krizinin müzakerelele çözümlünü hedefleyen Cenevre görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlanması ve alternatif çözümler kanallarının devreye sokulamaması, mevcut durumun kısa vadede değişmeyeceğini göstermektedir. Suriye krizi sonrasında

bölgesel düzen önemli bir darbe almış ve bölgesel güvenliğe dönük yeni tehdit unsurları ortaya çıkmıştır. Öncelikle, Sykes-Picot ve Camp David düzenleri sorgulanmaya başlarken, Irak-Suriye veya Lübnan-Suriye örneğinde olduğu gibi mevcut sınırların anlamını yitirdiği görülmektedir. Yine, komşu ülkelere göç etmek zorunda kalan Suriyeli mülteciler, ekonomik bir yük doğurmanın ötesinde bazı komşular için toplumsal ve ulusal güvenlik sorunu haline gelmiştir. Suriye'deki iç savaşın, Irak ve Lübnan'da benzer etnik ve mezhep temelli ayrışmalarını tetiklemesi, çatışmanın yayılması riskini arttırmaktadır. Bunların ötesinde, Suriye muhalefeti içinde radikal unsurların daha görünür hale gelmesi ve uluslararası ve bölgesel aktörlerin bunun yarattığı risklere odaklanması, Suriye krizinin çözümünü daha da zorlaştırmaktadır.

Bölgedeki istikrarsızlığın yaygınlaşp, daha büyük çaplı krizlere gebe fay hatlarını derinleştirdiği bir ortamda, pek çok aktör güvenlik odaklı düşünerek bölgedeki dönüşüme karşı statükoyu önceleyen bir çevreleme politikasına yönelmektedir. Mısır'da darbe yönetimine verilen destek veya Suriye krizine gönülsüz müdahale, yönetilemeyen bir dönüşümün risklerini çevreleme ve izolasyonla yoluyla aşma arayışının yansıması olarak görülebilir. Benzer şekilde, Türkiye'nin Ortadoğu politikasına getirilen eleştirilerin pek çoğu benzeri bir varsayımaya dayanmaktadır. Bölgede artan tehdit ve istikrarsızlık riskine karşı Türkiye'nin de çevrelemeyi öne alması ve bunu da Suriye krizinde daha düşük bir profil takip ederek uygulamaya sokması beklentisi yüksektir.

Kendi güvenliğini tahkim edici adımlara rağmen angajman siyasetine büyük ölçüde devam ederken, Türkiye'nin Ortadoğu siyasetinde süreklilik unsuru hakimdir. Türkiye, Suriye ve Mısır'a dönük politikalarında hala tercihini değişimin aktörleri yönünde kullanmaktadır. Fakat, dış politikanın özündeki bu süreklilik unsuru, değişimin yaşanmadığı anlamına gelmemektedir ve yeni bölgesel ortama uyum sağlamak için Türkiye dönem dönem pozisyonunda değişikliğe gitmiştir. Türkiye'nin süreklilik-değişim ekseninde yürüttüğü bölgesel politikasını kolaylaştırıcı bazı avantajları vardır.

Öncelikle, Türkiye, pek çok eleştirinin aksine, *ad hoc* ve esnek ittifaklar yürütebilme kapasitesini sürdürmektedir. Suriye'de rejim değişikliği gibi bazı konulardaki sürdürdüğü katı pozisyonuna rağmen, gerektiğinde değişen koşullara uygun biçimde bölgesel ve küresel aktörlerle ilişkilerini yeniden tanımlayabilmekte veya pozisyon değişikliğine gidebilmektedir. Benzer şekilde, esnekliğin bir gerekliliği olarak, Türkiye ikili ilişkilerini kompartmantalize etme yeteneği de sergilemiştir. Örneğin, Suriye üzerinden ayrışmış olduğu İran veya Rusya ile diğer mesele ve alanlarda iş birliği dinamiklerini sürdürmüş, ilişkilerinin tamamen kopmasına müsaade etmemiştir.

Ayrıca, bazı kazanımlarından geri adım atmak zorunda kalsa da, bölgesel ölçekte değerlendirildiğinde, Türkiye'nin görece olarak yaşamsal çıkarlarını koruduğu söylenebilir. Bölgenin geneline bakıldığında köklü meydan okumalar karşısında diğer aktörlerin de değişen ortama uyum sağlamak zorunda kaldığı ve çoğunun ciddi

ölçüde zemin kaybına uğradığı görülmektedir. Bazı aktörler, istikrarsızlık dalgasından doğrudan etkilenirken diğerleri pozisyonlarını sürdürebilmek için önemli bedel ödemiştir. Türkiye halen bölgesel denklemlerde göz ardı edilemez bir unsur olarak durmaktadır ve sahadaki dengeleri değiştirecek adımları atabilme kapasitesine sahiptir. Tek başına bölgesel gelişmeleri şekillendiremeye de Türkiye, kendi çıkarları hilafına sonuçların ortaya çıkmasını da engelleyebilecek konumdadır.

Türkiye dönüşüm dalgasının uzun vadede Ortadoğu'da demokratik ilkelere dayalı ve istikrar üreten bir bölgesel düzeni beraberinde getireceğine inanarak bu doğrultuda yapıcı angajman politikasını sürdürmektedir. Bölgesel dönüşümün ortaya çıkardığı risklere rağmen çevreleme politikasından uzak duran Ankara'nın angajman politikasını sürdürmesinin yukarda sayılan avantajları kadar önünde ciddi engeller de mevcuttur. Öncelikle, Suriye örneğinde olduğu gibi, zaman boyutu önemlidir. Dönüşümün uzaması, maliyetleri arttıracak gibi, gerek Türkiye'nin gerekse diğer aktörlerin kararlılığını sınyacak, bölgesel politikaların gözden geçirilmesi için baskı oluşturacaktır. Nitekim diğer uluslararası müttetiklerini bu politikaya ikna konusunda Türkiye'nin yaşadığı zorluklar öğreticidir. Öte yandan, Türkiye'nin bölgeye dönük aktif politikasını sürdürülebilmesi için toplumsal destek ve siyasi elitler düzeyinde uzlaş önemli. Türk siyasetinde iç gündemin giderek öne çıkması Ortadoğu'ya dönük angajman siyasetinin sürdürülmesini zorlaştıracaktır. ○

Doç. Dr., ORSAM Başkanı, TOBB Üniversitesi